

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

Митро Валентина,

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'ячука»
(м. Рівне, Україна)*

Науковий керівник: Терновик Наталія,

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'ячука»
(м. Рівне, Україна)*

Анотація. У тезах розглядаються теоретико-методичні та практичні аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей із розладами аутичного спектру (РАС). Проаналізовано ключові особливості когнітивного, емоційно-вольового та комунікативного розвитку цієї категорії дітей. Обґрунтовано, що системна психолого-педагогічна підтримка є вирішальним фактором успішної інтеграції дітей із РАС у сучасний освітній простір.

Ключові слова: розлади аутичного спектру (РАС), психолого-педагогічна робота, соціальна адаптація, інклюзивна освіта, комунікативні навички.

Abstract. The theses consider theoretical, methodological and practical aspects of psychological and pedagogical support for children with autism spectrum disorders (ASD). The key features of the cognitive, emotional-volitional and communicative development of this category of children are analyzed. It is substantiated that systemic psychological and pedagogical support is a decisive factor in the successful integration of children with ASD into the modern educational space.

Keywords: autism spectrum disorders (ASD), psychological and pedagogical work, correctional and developmental methods, social adaptation, inclusive education, communication skills.

Зростання статистичних показників: у всьому світі, і в Україні зокрема, спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей із розладами аутичного спектру (РАС). Це створює гостру суспільну потребу в розробці ефективних стратегій їх супроводу. Впровадження інклюзивної моделі освіти в Україні вимагає нових підходів до соціалізації дітей з РАС. Традиційних методів виховання часто недостатньо для подолання бар'єрів у комунікації та соціальній взаємодії, що притаманні цій категорії дітей. Психолого-педагогічна робота сьогодні розглядається не просто як навчання, а як цілісний процес підтримки дитини та її родини.

В умовах кардинальних соціально-економічних трансформацій перед системою освіти постає завдання не лише забезпечити здобуття дітьми з РАС необхідного рівня знань, навичок і вмінь, що стосуються основних напрямків розвитку, але й забезпечити їх готовність до адаптації в умовах сучасного соціуму, реалізації соціально значущих цілей, ефективної взаємодії в суспільстві та подолання життєвих викликів.

В останнє десятиріччя в Україні спостерігається зацікавленість цією проблемою як науковцями, так і практиками (Т. Ілляшенко, С. Конопляста, К. Островська, М. Рождественська, Т. Скрипник, М. Химко, Д. Шульженко). На наш погляд, проблема психолого-педагогічного супроводу дітей з розладами аутичного спектра потребує подальшого вивчення та удосконалення. Разом з Асоціацією підтримки осіб з аутизмом (Г. Смоляр, Г. Хворова та інші) над цією проблемою працюють академіки АПН України В.І. Бондар, В.М. Синьов, професори І.П. Колесник, В.В. Тараун, М.К. Шеремет та інші, доценти В.О. Кондратенко, С.Ю. Конопляста, Н.П. Кравець, Л.М. Руденко та інші.

Проблеми аутизму вивчалась і висвітлювалась в медичній, психологічній, педагогічній літературі вітчизняних (Е. Блейлер, Д. Гіляровський, К. Лебединська, О. Нікольська, Н. Озерецький, В. Синьов та ін.) і зарубіжних (Н. Asperger, L. Bender, M. Bristol, S. Harris, B. Hermelin, L. Kanner та інших) авторів.

Особливо актуальними є питання інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх школах. У зазначеному напрямі свої дослідження (організаційно-педагогічні аспекти проблеми інклюзивного навчання) здійснювали Л. Будяк, Е. Данілавічюте, І. Дмитрієва, Т. Сак, Н. Софій, О. Федоренко та інші. О. Глоба, Л. Коваль, С. Литовченко, О. Мартинчук, О. Таран.

На даний час є важливою мінімізація соціальної ізоляції дітей з РАС та забезпечення їхнього права на повноцінне життя в громаді, що є важливим показником демократичного розвитку суспільства. Але найбільш актуальним фактором є ключова суперечність між зростаючою потребою суспільства в якісній соціалізації дітей з розладами спектру аутизму (РАС)

та недостатньою розробленістю конкретних методик і механізмів підготовки практичних психологів та соціальних педагогів до роботи з цією категорією в умовах інклюзії [2].

У контексті сучасної освітньої парадигми формування ключових компетенцій у підростаючого покоління набуває пріоритетного значення. Розвиток соціальної компетентності у дітей з розладами спектру аутизму (РАС) є актуальною психолого-педагогічною проблемою, вирішення якої виступає одним із пріоритетів на рівні суспільства та освітньої сфери.

Розлади аутистичного спектру є однією з найбільш складних проблем серед розладів в нейророзвитку, враховуючи його глибокий вплив на психологічну адаптацію індивіда. Порушення, пов'язані з РАС, ускладнюють процес соціалізації дитини, включаючи засвоєння соціальних ролей, що необхідні для функціонування у дошкільних та шкільних установах, а також для встановлення взаємодії з навколишнім середовищем. Відповідно, практична актуальність проведеного дослідження зумовлена необхідністю розробки підходів до формування психологічної компетентності з використанням всіх необхідних інструментів та методів [5].

Сучасні уявлення про аутизм зазнали істотних змін. На сьогодні більшість фахівців у галузі психіатрії, нейропсихології, когнітивної неврології, нейрофізіології та нейробіології навчання і розвитку вважають, що розлади спектра аутизму (або РАС) обумовлені генетичними мутаціями за участю кількох генів, що детермінують порушення нейронального розвитку (Е. ДіЧіко-Блум, К. Лорд, Л. Звайгенбаум, Е. Куршень, С. Дейджер, К. Шмітц, Р. Шульц, Дж. Кроулі) [7].

Щодо сутності поняття «розлади аутистичного спектру», то доцільно розглянути більш сучасні наукові підходи. Концептуальне підґрунтя для сучасного розуміння сутності поняття «розлади аутистичного спектру» було сформоване Л. Вінг, яка запропонувала тріаду ключових симптомів: виражені порушення соціальної взаємодії; дефіцити як вербальної, так і невербальної комунікації, а також обмеженість уяви; значне звуження спектра діяльності та інтересів. Ці симптоми запропоновані Л. Вінг, забезпечують чітке концептуальне розуміння РАС через виокремлення основних порушень, які визначають цей розлад, що робить їх класифікацію корисною для діагностики та дослідження.

Психолого-педагогічна робота відіграє вирішальну роль у процесі інтеграції дітей з РАС у соціум, надаючи їм необхідну підтримку, допомагаючи адаптуватися та сприяючи їх розвитку. Завдяки застосуванню методів консультування, групової діяльності, медіації та розробці індивідуальних програм розвитку, фахівці психолого-педагогічної роботи допомагають подолати психологічні й соціальні бар'єри, сприяють формуванню комунікативних навичок та інтеграції дітей у освітні та

соціальні процеси. У процесі спільної гри, творчості чи відпочинку фахівці психологічної роботи можуть формувати в дітей із РАС базові комунікативні вміння, моделювати соціальні ситуації та забезпечувати підтримку. Організація дозвілля на відміну від формальної освіти, дає змогу реалізовувати індивідуальний підхід, що сприяє ефективній соціалізації та адаптації таких дітей [10].

Таким чином, РАС сьогодні сприймається як багатогранна клінічна, психологічна, соціальна та педагогічна проблема, вирішення якої потребує комплексного підходу. Це передбачає організацію системної взаємодії медичних, освітніх та соціальних установ, спрямованої на інтеграцію дітей з РАС у соціально-освітнє середовище та залучення їх до активної участі в різних сферах життя з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баб'як О. О. Особливості корекції сенсорної інтеграції в структурі психолого-педагогічної допомоги дітям з РАС. Актуальні питання корекційної освіти. 2024. Вип. 23. С. 15–28.
2. Базима Н. Теоретичне вивчення проблематики аутизму. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2015. №1. С. 51–56.
3. Гра як засіб розвитку комунікативних навичок дітей з розладами аутичного спектра. Дитина з особливими потребами. Інклюзивна освіта. Дефектологія. Корекційна педагогіка. 2016. № 1 (13) URL: <http://journal.osnova.com.ua/download/63-13-54655.pdf>
4. Зайченко Г. Д. Формування комунікативних навичок у дітей з розладами аутичного спектра шляхом використання ігрових прийомів. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. № 4. С. 122–131.
5. Коломось Т. Г., Савенко О. С., Осадча Д. В. Використання альтернативної комунікації у навчання дітей з розладами аутистичного спектру. In The 8th International scientific and practical conference “Results of modern scientific research and development” (October 17-19, 2021) Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2021. p. 254.
6. Мартинчук О. В., Риндер Г. В. Комунікативні стратегії в інклюзивному навчанні дітей із розладами аутичного спектра: від теорії до практики. Освіта осіб з особливими потребами. 2026. № 21. С. 44–59.
7. Островська К. О. Психосоціальний супровід та резильєнтність родин, які виховують дітей з аутизмом, в умовах сучасних викликів. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2025. Вип. 18. С. 112–124.
8. Скрипник Т. В. Командна взаємодія як чинник ефективності індивідуальної траєкторії розвитку дитини з РАС. Особлива дитина: навчання і виховання. 2024. № 2 (110). С. 30–42.
9. Тарасун В. В., Куценко Т. О., Скрипник Т. В. та ін. Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт». В. В. Тарасун, Т. О. Куценко, Т. В. Скрипник та ін. К., 2013. 234 с.

10. Тарасун В. В. Методи раннього втручання та діагностики розладів аутичного спектра у дітей передшкільного віку. Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2025. № 1. С. 5–19.
11. Шульженко Д. І. Психолого-педагогічна реабілітація дітей з аутизмом: інноваційні підходи та інклюзивні практики : навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2025. 214 с.
12. Clarke M., McLay L., France K., Blampied N. M. An evaluation of a stepped-care telehealth program for improving the sleep of autistic children. Research in Autism Spectrum Disorders. 2024. Vol. 113.